

Kwekersgeheimen deel 5

Tekst: Wil Melgers & Hein Koningen

Massaal bloeiend longkruid (Alle foto's: Machteld Klees)

Stekken, scheuren, delen

Het vermeerderen van vaste planten

Kruidachtigen die langer leven dan twee tot drie jaar noemen we meerjarigen of vaste planten. Ze kunnen op verscheidene wijzen worden vermeerderd: door zaaien, stekken en door scheuren of delen. Hoe pak je dat aan?

De beste tijd om meerjarige planten te zaaien is kort nadat de zaden van nature rijp zijn, meestal is dat augustus-september. Toch zullen veel zaden niet direct kiemen. Dat wordt veroorzaakt door de kiemrust. Deze moet eerst verbroken worden, doordat de in het zaad aanwezige kiemremmers worden afgebroken. Tevens moet eerst een kiemingshormoon worden opgebouwd. Dat gebeurt onder invloed van perioden met hogere dan wel

lagere temperaturen die elkaar afwisselen (in vochtige, niet natte grond). Sommige soorten hebben een langere koude-periode (+ 5o tot -5o C.) nodig om de kiemrust te doorbreken. Ze worden koudekiemers genoemd. In de buitenlucht –in de volle grond, in bakken of potten– zijn ze blootgesteld aan de natuurlijke winteromstandigheden die de kiemrust meestal effectief doorbreken. In de praktijk van alledag is dit

Zaaien

In het vorige artikel van deze reeks, in Oase herfst 2017, is reeds uitgebreid ingegaan op de wijze van zaaien. Voor algemene aanwijzingen over grondbewerking, zuurgraad, op rijen zaaien wordt daarnaar verwezen.

alles niet zo absoluut en blijkt dat er meer mogelijk is, zodat ook in andere seizoenen, zoals in het voorjaar, meestal met succes gezaaid kan worden.

Zaden die snel hun kiemkracht verliezen zaaien we onmiddellijk na het winnen, zoals wildemanskruid, wolverlei, orchideeën en christoffelkruid.

Zaden van de meeste schaduw- of bossoorten die in het voorjaar bloeien –zoals sleutelbloemen, wrangwortel, vioolsoorten– blijven nadat ze gevallen zijn, in de humuslaag slapen, want 's zomers zijn de kiemingsvoorwaarden ongunstig. Er is te weinig licht en vocht. Zodoende kiemen ze pas vanaf het vroege voorjaar daarna. Het droog bewaren van deze zaden doet hun kiemkracht snel afnemen. We zaaien ze daarom kort na het winnen,

maar houden er rekening mee dat ze pas vanaf het volgende voorjaar kiemen.

Voorbeelden van goed te zaaien soorten: duifkruid, beemd kroon, lathyrussoorten, klokjessoorten, geelwitte helmblom, anjersoorten, havikskruiden, hartgespan, zeekool, amandelwolfsmelk, heggerank, blauwsporig bosviooltje, groot zonneroosje, kaasjeskruiden.

Wel of niet verspenen

De jonge planten worden verspeend (uitgeplant) op regel of in pot (kunststof P9-potten zijn heel geschikt). Tijdig verspenen is noodzakelijk om de planten groeiruimte te geven. Verspenen heeft ook gunstige invloed op de ontwikkeling van het wortelgestel.

Soorten die als heel jonge plant al lange penwortels maken, zoals klokjes- en kruisbladgentiaan en

daardoor moeilijk verplantbaar zijn, zaaien we direct in pot.

Orchideeën

De meeste orchideeën zijn moeilijk te kweken. Zij hebben schimmels nodig om te kunnen kiemen en stellen zeer specifieke eisen aan hun milieu. Riet- en moeraswespenorchis zijn hierop uitzonderingen. Met wat geduld en speciale voorzieningen kunnen ze gezaaid worden. Hiervoor richten we een begroeide zaaibak in die we permanent in de buitenlucht opstellen. Dit kan een flinke plantenschaal of -bak zijn met voor rietorchis veen(grond) of puur stratenmakerszand, voor moeraswespenorchis kalkrijk zand. Deze beplanten we met één of enkele soorten laagblijvende planten van zeer vochtige tot natte milieus en die een open begroeiing kunnen vormen, zoals echte koekoeksbloem,

Kweekbak met moeraswespenorchis
Links: spontaan tussen de potten opgekomen rietorchis

De uitlopers van maagdenpalm wortelen op de knopen

pinksterbloem, moerasvergeetmijn, waterpunge of kruipganzerik. Door het voedselarme milieu ontstaat na enige tijd een open, lage begroeiing die we permanent nat houden, voor rietorchis natter dan voor moeraswespenorchis. Na enige tijd is er grote kans dat de gewenste kiemingsschimmel zich in de schaal gevestigd heeft, uit in de lucht zwevende sporen. Het jaar nadat de schaal is ingericht kan er vers gewonnen zaad van riet- en/of moeraswespenorchis gezaaid worden. Dit herhalen we jaarlijks, ondertussen ervoor zorgend dat de schaal niet uitdroogt. De lage, open begroeiing vormt een geschikt kiemingsmilieu. Verder is het afwachten geblazen. Na een of enkele jaren is de kans groot dat er jonge orchideeënplanten verschijnen. Als eenzaadlobbigen hebben ze smalle bladen, die wel wat aan gras doen denken. Als ze één of twee jaar oud zijn steken we ze voorzichtig uit en potten ze op in een venig of venig-zandig grondmengsel om ze verder te kweken. Beide soorten kunnen het derde jaar na opkomen reeds bloeien. Zo kunnen

De wortelstokken van pijpbloem en lelietje van dalen (rechts) zijn makkelijk te delen

we steeds opnieuw in dezelfde schaal zaaien en zaailingen oogsten. Af en toe strooien we wat fijn veen of zand over het oppervlak om de ontstane gaatjes te dichten. In de schaal opslaande grovere onkruiden en houtigen worden gewied. Op deze wijze kunnen we jaren succes hebben met dezelfde schaal of bak. Moeraswespenorchis laat zich ook vegetatief vermeerderen. Deze soort vormt, als een van de weinige, ondergrondse uitlopers die we kunnen delen en voortkweken. In een eigen kweekschaal geplant kan de plant uitgroeien tot een groep onderling verbonden individuen (kloon) die we regelmatig kunnen opnemen om te delen. Dat doen we als de schaal vol is gegroeid. Elk gedeeld stukje moet een wortelstok, groeipunt, oog en wortels hebben. Een gedeelte wordt in de schaal teruggeplant voor toekomstige kweek. De rest wordt opgepot en opgekweekt. De beste tijd hiervoor is het vroege voorjaar. Op vergelijkbare wijze zijn zelfs bijen- en hommelorchis te kweken, zij verlangen drogere en kalkrijke grondmengsels.

Scheuren of delen

Soorten die uit dicht tegen elkaar gelegen scheuten of stengels bestaan en zo een pol vormen, kunnen worden gescheurd. Na het oproeien wordt de pol opgedeeld in zoveel mogelijk aparte stukken, die elk ogen (neuzen) en wortels moeten hebben, zonder dat zijn ze ongeschikt. Lange wortels worden tot een handbreedte ingekort. Indien bij het scheuren blad aanwezig is dan niet al het blad verwijderen. De ervaring leert dat uitlopen en hergroeien langer duurt, daarom zo'n 20-30 % van het blad handhaven.

Vaak gaat het scheuren met de hand gemakkelijk, soms moet er een mes of een hiep aan te pas komen. Bij zeer vaste pollen kan het helpen de wortelkruit in water schoon te spoelen. Dan zie je meteen beter wat je doet.

Longkruid, betonie, donkere ooievaarsbek, moeraswolfsmelk, ruig klokje, engbloem, bosmuur, eenarig wollegras, heemst, eenbloemig parelgras, pijpbloem, glaskruid, grote pimperl, knikkend nagelkruid, gele monnikskap zijn goed

door scheuren te vermeerderen. Viooltjes bastaarderen onderling vrij gemakkelijk. Om de soorten zuiver te houden is scheuren vaak een betere oplossing dan zaaien. Maarts en ruig viooltje, maar ook zinkviooltje kunnen we zo soortrecht houden. Deze laatste vormt met zijn dunne, ondergrondse uitlopers losse zoden die goed te delen zijn. De bloemen die tijdens het kweken verschijnen worden verwijderd, want ze bastaarderen zelfs met tuinviolen in de omgeving. Soorten die zich met uitlopers of wortelstokken van nature vrij snel kunnen uitbreiden of waarvan de liggende stengels op de knopen wortelen, zijn makkelijk te delen. Maagdenpalm, penningkruid, de salomonszegels, lelietje van dalen, dalkruid, paardenstaarten, bosbingelkruid, veenpluis, bochtige klaver, kleine en grote bosaardbei, cipreswolfsmelk, aardbeiganzerik, echte gamander zijn voorbeelden. De beste tijd voor scheuren of delen is in het (vroeg) voorjaar of direct na de bloei.

Stekken

Soorten waarvan het lastig zaad winnen is, of die niet goed kunnen worden gescheurd, kunnen vaak wel door stek vermeerderd worden. Bosereprijs, boswederik, gele en gevlekte dovenetel, bitterzoet, genadekruid, vetkruidsoorten, hemelsleutel, tripmadam, zijn voorbeelden. Op deze wijze kunnen in korte tijd toch aardige aantallen worden gekweekt.

Het beste voldoet een stekbak die zonodig met glas of plastic afgesloten kan worden, zoals bij de platte bak met éénruiter. In de bak gebruiken we stek- of potgrond, voldoende vochtig maken (niet nat) en licht aandrukken.

Stekmateriaal snijden we –altijd met een scherp stekmes– van bestaande, gezonde planten, soms hele stengels, soms delen of koppen. Zo nemen we van genadekruid bij voorkeur kopstekken (groeipunten).

Het stekmateriaal maken we klaar door stengeldelen met aanzittend blad te snijden van ongeveer 10 cm lengte met één of twee knopen of ogen. Deze stekken houden we tot het stekken goed vochtig, ze mogen niet slap worden of uitdrogen.

We steken deze stekken enigszins schuin achterover tot aan het eerste of tweede oog in de stekgrond. Vaak

Hemelsleutel is makkelijk te stekken

is het handig vooraf met een stokje een gaatje te prikken zodat de stek gemakkelijk de grond in gaat. Daarna dekken we de grond af met een dun laagje scherp- of rivierzand ter voorkoming van schimmelvorming. Bij ‘zachte’ soorten, soorten die veel vocht bevatten en fijn blad hebben, zoals genadekruid, dekken we de stekbak af met glas of plastic. Regelmatig controleren op (voldoende) vochtigheid en eventuele smeul (schimmelvorming), zonodig luchten. Stekmateriaal altijd beschermen tegen directe zon, met schermmatten, jute of schermdoek. Zorg voor voldoende afstand tussen stek en schermmateriaal.

Nadat de stekken voldoende zijn geworteld –meestal te zien aan de uitlopende ogen, ‘ze groeien’, kunnen ze op worden gepot of op een kweekbed worden uitgeplant. Voor het verplanten het stekmateriaal voldoende afharderen. Na het oppotten zorgen voor voldoende water, let daarbij op het zoutgehalte. Wanneer de planten voldoende zijn uitgegroeid kunnen ze worden geplant op de voor hen bestemde plek.

Meer informatie

Overzichten van de geschiktheid van de diverse vermeerderingsmethoden zijn te vinden in:

- Wildeplantentuinen, J. Landwehr en C. Sipkes, 1974;
- Inheemse planten voor park en tuin, J. Landwehr, 1980;
- Tuin vol wilde planten, Ger Londo en Jan den Hengst, 1993 (meest uitgebreide lijst);
- Handleiding & Catalogus 2017” van Cruydt-Hoeck Wildebloemenzaden, 2017.